

Dramaten
 Stockholm

Schaubühne
 Berlin

2x King Lear

William Shakespeare's *King Lear* is een stuk dat nooit echt uit de actualiteit verdwijnt: het gegeven blijft de opeenvolgende generaties theatermakers inspireren tot vaak ver uiteenlopende herinterpretaties. In de laatste twee *Etcetera*-nummers was er dan ook niet toevallig ruime aandacht voor Peter Brooks' *King Lear* bij de Royal Shakespeare Company (1962) en voor Walter Tillemans' *Lear*-versie met Luc Philips in de titelrol (1968). In het theater van de jaren '80 spreekt het stuk blijkbaar meer dan ooit aan. Op Kaaitheater '83 bood Jan Decorte een verhelderende dramaturgische lezing van de *King Lear*-tekst (*Etcetera* 3/83). Dit jaar zijn er "grote namen" als Ingmar Bergman bij Dramaten, Stockholm en Klaus Michael Grüber bij de Schaubühne, Berlijn om de actualiteitswaarde van het stuk door te trekken.

Ingmar Bergman is na zeven jaar gedwongen (fiskale) ballingschap teruggekeerd naar zijn oude liefde: het groot Zweeds repertoiregezelschap Dramaten uit Stockholm (letterlijk groot: ± 1000 werknemers!). Bergmans come-back met *Kung Lear* is een prestigieuze massaproductie geworden. Bergman heeft één van de moeilijkste Shakespeare-teksten op een toch wel drastische manier aangepast. De traditionele indeling in vijf bedrijven is opgeheven, poëtische passages werden geschrapt. Het stuk loopt er wel veel vlotter door, de aktie wordt minder geremd door lyrische uitwijdingen, maar het geheel wordt vlakker, egalier.

Deze dramaturgische ingrepen worden gekoppeld aan het elimineren van alle specifieke plaatsaanduidingen zoals paleis, heide of schuur. Er wordt gespeeld tegen een uiterst sober eenheidsdecor: een immense cirkelvormige wand, dieprood geschilderd. Dat vrij kale decor wordt opgevuld door een groot aantal figuren, die gekleed als hovelingen, soldaten of als "het volk" het speelvlak zodanig indelen of afbakenen dat de noodzakelijke theaterillusie ontstaat die het ontbreken van traditionele decorelementen ruimschoots compenseert. Een knappe dynamische groepschoreografie, indrukwekkende massascènes en een harmonieus in elkaar vloeien van de opeenvolgende scènebeelden dragen daar positief toe bij.

Kung Lear (Dramaten) – Foto Beata Bergström

Technisch knap vakwerk en sterke acteerpresetaties in de grote naturalistische traditie tillen deze *Kung Lear* op tot een degelijke produktie voor een groot publiek. Ik bedoel hiermee dat Bergman met zijn *Lear*-bewerking duidelijk de toeschouwer tegemoet is gekomen door te opteren voor een in de eerste plaats toegankelijke, meer anekdotische aanpassing, met volop ruimte voor het visuele, voor het esthetische ook. De moeilijke klippen in het stuk zijn handig omzeild: niet alleen door de vermelde schrappingen, maar ook bijvoorbeeld door koning Lear eerder seniel-gelaten dan wel agressief-waanzinnig neer te zetten. Je ziet uitvergroete theatrale emoties, maar die creëren maar zelden de noodzakelijke spankracht om deze klassieker echt op zijn volle inhoudelijke waarde recht te doen. Een mooie *Kung Lear* zeker, maar wat te gepolijst. Je gaat er niet op het puntje van je fauteuil door zitten.

Klaus Michael Grüber heeft in zijn *König Lear*-enscenering duidelijk andere klemtonen gelegd dan Bergman en vooral vanuit een strakke dramaturgische analyse de verschillende personages geprofileerd. Nadrukkelijk centraal staat Lear zelf, in de persoon van de "eminence grise" van het Duits theater Bernhard Minetti, nu ruim tachtig jaar oud! Minetti interpreteert Lear op een sublieme manier: met subtiele nuanceringen qua stem, acteerstijl, mimiek bouwt hij een personage op dat parallel met de tekst evolueert. Wát een schake-

ringen: van de moeilijk troonsafstand doende oude koning bij het begin, over de ontgoochelde vader met zijn hypocriete dochters Regan en Goneril, naar de waanzinnig wordende verbannen vorst, tot de door smart overmande vader bij het vermoorde lijk van zijn lievelingsdochter Cordelia. Een onwaarschijnlijke acteerpresetatie: de extreem sterke emoties binnen het *Lear*-karakter worden geen moment omzeild of afgezwakt maar met een overtuigende présence door Minetti evident-geloofwaardig gemaakt. Een ultieme *King Lear* deze Minetti.

De andere acteurs dragen veel explicieter de stempel van Grüber die de dominante karaktertrekken van hun personages geaccentueerd heeft. Zo wordt de wreedaardigheid en de machtswellust van Regan en Goneril gevisualiseerd in hun asymmetrisch geschoren kapsels, wat hun hoofd iets doodskopsachtig meegeeft. Kent, de verbannen maar trouw gebleven graaf, die incognito zijn koning verder dient, verdwijnt bijna letterlijk onder een indrukwekkende pels en mantel en muts. Edgar, vermoemd als Peeping Thom, is gedrapeerd met een soort doorschijnende tulle, wat hem ook het uiterlijk van een schim geeft. Edmund, bastaardzoon van Gloucester en prototype van de gewetenloze verrader, acteert erg kruiperig, sluw, wat vooral in de scènes met de vervalste brieven wordt benadrukt.

Een sterke voorstelling deze *König Lear* met een krachtig aanzwel-

lende ontwikkelingslijn die tot een aangrijpend-gevoelig crescendo leidt bij de dood van Lear: slotscène die de kern van deze tragedie krachtig samenbundelt.

Terwijl in de bioscoop Kurosawa's filmversie *Ran* loopt, kondigt Bob Wilson een volgende *King Lear*-enscenering aan. Het genie van Shakespeare blijft boeien.

Alex Mallems

KUNG LEAR

auteur: William Shakespeare; regie en bewerking: Ingmar Bergman; vertaling: Britt G. Hallqvist; decor: Gunilla Palmstierna-Weiss; acteurs: Jarl Kulle, Margaretha Byström, Ewa Fröling, Lena Olin, Jan-Olaf Strandberg, Börje Ahlstedt, Per Myrberg, Mathias Henrikson, Tomas Pontén, Per Mattson, Peter Stormare, Olof Lundström, e.v.a. voorstelling: Holland Festival '85, Stadsschouwburg Amsterdam.

KÖNIG LEAR

regie: Klaus Michael Grüber; vertaling: Wolf Graf Baudissin; dramaturgie: Dieter Sturm; decor: Gilles Aillaud; acteurs: Bernhard Minetti, Libgart Schwarz, Corinna Kirchhof, Martina Krauel, Mathias Gnädiger, Jochen Tovote, Werner Rehm, Peter Roggisch, Branko Samarovski, Roland Schäfer, David Bennent, Urs Bihler, e.v.a. voorstelling: Festival d'Automne, TN Chaillot, Parijs.